

Prof. dr. Džamna Duman Vranić
Ass. mr. iur. Dino Kovačević
Univerzitet u Sarajevu (BiH) / University of Sarajevo (BiH)
Pravni fakultet / Faculty of Law
dz.duman@pfsa.unsa.ba
d.kovacevic@pfsa.unsa.ba

UDK / UDC 347.9:347.6

Pregledni naučni rad / Scientific review article

Primljeno / Received: 30. 04. 2025.
Prihvaćeno / Accepted: 23. 07. 2025.

**ALTERNATIVNI NAČINI RJEŠAVANJA PORODIČNIH SPOROVA:
SMANJENJE TROŠKOVA I OČUVANJE
NAJBOLJEG INTERESA DJETETA**

**ALTERNATIVE DISPUTE RESOLUTION IN FAMILY DISPUTES:
REDUCING COSTS AND PRESERVING
THE BEST INTERESTS OF THE CHILD**

Sažetak:

Kako ekonomski pristupi mogu doprinijeti maksimiziranju dobrobiti porodice, uz isticanje etičkih ograničenja ekonomske analize kada je u pitanju najbolji interes djeteta i dobrobit porodice? Navedeno pitanje je u središtu rasprava ekonomske analize prava, naročito u vezi sa ulogom i efektivnošću medijacije/porodičnog posredovanja kao alternativnog načina rješavanja porodičnih sporova u Bosni i Hercegovini. Autori u radu istražuju primjenu alternativnih načina rješavanja porodičnih sporova, s posebnim fokusom na medijaciju, u kontekstu porodičnog prava. Medijacija se analizira kao efikasan alat koji smanjuje finansijske i emocionalne troškove, ubrzava pravne procese i omogućava privatniji i manje konfliktan način rješavanja nesuglasica među članovima porodice. Iako ekonomski pristup rješavanju sporova naglašava smanjenje troškova i efikasnost, rad ukazuje na potrebu za usklađivanjem tih principa s ključnim pravnim normama, naročito s principom najboljeg interesa djeteta, koji mora ostati prioritet. U okviru analize uporednih iskustava, uključujući bosanskohercegovačko, razmatra se korisnost obavezne medijacije za smanjenje opterećenja pravosudnog sistema, dok se istovremeno postavlja pitanje očuvanja dobrovoljnosti kao temeljnog principa medijacije. Na temelju ovih uvida, rad predlaže kombinaciju fleksibilnosti i obaveznosti, u zavisnosti od specifičnosti spora i uključenih strana, kao optimalan pristup. Također, naglašava se potreba za prilagođavanjem zakonskog okvira koji omogućava širu primjenu medijacije, uz poštovanje etičkih standarda i prava svih

učesnika postupka. Zaključno, rad ističe kako alternativni načini rješavanja sporova, uz ekonomske parametre troškova i zaštitu najboljeg interesa djeteta, predstavljaju ključnu priliku za unapređenje porodičnog sistema, smanjenje opterećenja pravosudnih institucija i očuvanje dugoročnih interesa djece.

Ključne riječi: *alternativni načini rješavanja sporova, najbolji interes djeteta, porodični sporovi, ekonomska analiza prava*

Summary:

How can economic approaches contribute to maximizing family welfare, while highlighting the ethical limitations of economic analysis when it comes to the best interests of the child and the family's wellbeing? This question lies at the heart of discussions within the economic analysis of law, particularly regarding the role and effectiveness of mediation/family mediation as an alternative method for resolving family disputes in Bosnia and Herzegovina. The authors of this paper examine the application of alternative dispute resolution methods, with a specific focus on mediation, within the context of family law. Mediation is analyzed as an effective tool that reduces financial and emotional costs, accelerates legal processes, and facilitates a more private and less adversarial way of resolving conflicts among family members. While the economic approach to dispute resolution emphasizes cost reduction and efficiency, the paper underscores the necessity of aligning these principles with fundamental legal norms, particularly the principle of the best interests of the child, which must remain a priority. Through a comparative analysis, including the Bosnian-Herzegovinian experience, the paper discusses the usefulness of mandatory mediation in reducing the burden on the judicial system, while also questioning the preservation of voluntariness as a foundational principle of mediation. Based on these insights, the paper suggests a combination of flexibility and mandatory elements, depending on the type of dispute and the parties involved, as the optimal approach. Furthermore, it highlights the need to adjust the legal framework to allow for broader application of mediation, while ensuring compliance with ethical standards and safeguarding the rights of all participants in the mediation process. In conclusion, the paper emphasizes how alternative dispute resolution methods, considering economic cost parameters and the protection of the best interests of the child, represent a key opportunity for enhancing the family law system, reducing the burden on judicial institutions, and safeguarding the long-term interests of children in family disputes. In the absence of accurate indicators of the success of mediation/conciliation in family law disputes, in Bosnia and Herzegovina, future research would offer clearer guidelines for the improvement of this institute and thus give a picture of its economic efficiency/inefficiency.

Keywords: *alternative dispute resolution, best interests of the child, family disputes, economic analysis of law*

1. Porodično pravo i ekonomija: spoj (ne)spojivog?

Porodično pravo, koje se tradicionalno posmatra kao disciplina ukorijenjena u moralnim, kulturnim i socijalnim vrijednostima, sve više postaje predmet analize kroz prizmu ekonomske analize prava. Ova metodološka perspektiva, razvijena unutar pravne ekonomije (law and economics), nastoji objasniti i predvidjeti pravno ponašanje pomoću ekonomskih alata kao što su teorija racionalnog izbora i analiza troškova i koristi. U okviru porodičnog prava, ekonomska analiza se koristi za ispitivanje instituta poput braka, razvoda, alimentacije i roditeljskog staranja, pri čemu se postavljaju pitanja efikasnosti, poticaja i redistribucije resursa među članovima porodice. Pionirski radovi kao što su oni od Roberta H. Franka¹ i Garyja S. Beckera² otvorili su prostor za ovu vrstu interdisciplinarnе analize, dok savremeni autori poput Elizabeth Scott i Roberta E. Scotta³ nastavljaju razvijati teorijske modele koji premošćuju jaz između porodičnih pravni normi i tržišnih principa. Ovakav pristup omogućava dublje razumijevanje kako pravni okvir utiče na odluke pojedinaca unutar porodičnih odnosa, ali i otvara pitanja o granicama primjenjivosti ekonomskih postulata u sferi koja uključuje jake emotivne i identitetske dimenzije.

Alternativni načini rješavanja porodičnih sporova (ADR) u posljednjim decenijama postaju ključni instrument u smanjenju ekonomskih i socijalnih troškova povezanih s pravnim procesima. U kontekstu porodičnog prava, tradicionalni sudski postupci često nose visoke transakcijske troškove, koji uključuju finansijske, emocionalne i vremenske aspekte, a koji mogu imati dugoročne negativne posljedice na sve strane uključene u postupak, naročito djecu.⁴

Ekonomska analiza prava ukazuje na to da ADR mehanizmi, kao što su medijacija i arbitraž, omogućavaju efikasnije rješenje konflikata, jer smanjuju ukupne troškove kroz ubrzani postupak, veću kontrolu stranaka nad ishodom i smanjenje formalnosti.⁴ Stranke se motiviraju da odaberu alternativne metode rješavanja sporova koje minimiziraju ukupne troškove, uključujući emotivne i psihološke. Medijacija, kao oblik ADR-a, nudi

---

¹ Frank, R. H. (1985). *Choosing the Right Pond: Human Behavior and the Quest for Status*. New York: Oxford University Press.

² Becker, G. S. (1981). *A Treatise on the Family*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

³ Scott, E. S., & Scott, R. E. (2008). Marriage as a Relational Contract. *Virginia Law Review*, 84(7), 1225–1335. ⁴ Mnookin, R. H., & Kornhauser, L. (1979). Bargaining in the shadow of the law: The case of divorce. *The Yale Law Journal*, 88(5), 950–997.

⁴ Mather, L. (2015). Mediation and the transformation of family law. In M. G. Coombs & E. R. Wright (Eds.), *Family law in a changing world* (pp. 205-224). Routledge.

značajnu prednost u porodičnim sporovima jer stvara prostor za postizanje rješenja koja nisu samo pravna, već i socijalna, čime se minimizira negativan utjecaj na odnose među članovima porodice i smanjuje potreba za eskalacijom konflikta.

Teorija ekonomske analize prava, koja se temelji na minimizaciji transakcijskih troškova i efikasnoj raspodjeli resursa, pruža značajnu podršku primjeni ADR u porodičnom pravu. S obzirom na multidimenzionalnu prirodu porodičnih sporova, koji uključuju emotivne, socijalne i ekonomske aspekte, klasični sudski postupci često ne predstavljaju optimalan instrument za njihovo rješavanje. Ekonomski modeli koji analiziraju ponašanje u konfliktima sugeriraju da ADR, kroz medijaciju i arbitražu, omogućava strankama postizanje dogovora koji minimizira troškove i povećava ukupnu efikasnost procesa.⁵ U okviru ovog pristupa, medijacija ne samo da smanjuje direktne troškove sudskog postupka, već omogućava strankama veću kontrolu nad finalnim ishodom, čime se postiže bolja alokacija resursa i, potencijalno, bolji dugoročni rezultati za sve uključene strane. Također, zakonske inicijative u Evropskoj uniji, sve više promoviraju ADR kao optimalnu alternativu tradicionalnom suđenju, jer doprinosi racionalizaciji pravnog sistema, dok istovremeno pruža efikasnije, prilagodljive i manje konfliktne ishode.⁶ (Zuckerman, 2006). Ovaj pristup u konačnici favorizira ekonomski model koji se temelji na zajedničkim interesima stranaka, čime se smanjuju socijalni troškovi koji bi nastali kroz dugotrajne i sukobljene sudske postupke.ⁱ

Ekonomski pristup pravu nalaže minimiziranje troškova, a troškovi u porodičnopравnim odnosima moraju biti sekundarnog značaja, naročito u raspravama o najboljem interesu djeteta. Najbolji interes djeteta je vodeće načelo i najuzvišeniji ideal nesvediv na instrumente ekonomije.⁷ Porodično pravo usmjereno je, prije svega, na dobrobit djeteta, dok ekonomska analiza

---

⁵ Vidjeti više u: Becker, G. S. (1981). *A treatise on the family*. Harvard University Press.

⁶ Vidjeti više u: Zuckerman, A. A. S. (2006). *Alternative dispute resolution and its role in the legal system*. Harvard Law Review, 119(3), 658–702.

⁷ „Najbolji interes djeteta normativna je kategorija, neodređen pravni pojam, standard, generalna klauzula, i njegova sadržina u primjeni se određuje od slučaja do slučaja, pri čemu nije dovoljno utvrditi to da nešto ne škodi djetetu, nego šta mu najviše koristi.“ Vidjeti u V. Vodinelić, *Građansko pravo. Uvod u građansko pravo i opšti deo građanskog prava*, IV izdanje. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu; Službeni glasnik, 2020, str. 240. U vezi sa prednostima i nedostacima uključivanja djece u proces posredovanja vidjeti više: *Margaletić*, Child-friendly family mediation. International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts. SGEM 2017. Conference Proceedings br. 1(2017), 315, 323.

Margaletić, Prava djeteta u obiteljskoj medijaciji, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, br. VIII, (2017), 151, 157.

prava razmatra kako tu dobrobit maksimizirati. Nesporno je da bez obzira na osobenosti i ekonomije i porodičnog prava, oba područja trebala bi ocrtavati isti cilj – maksimiziranje dobrobiti porodice.

Efikasnost jeste jedan od temeljnih principa, ali je i bazična okosnica kritike ekonomske analize prava. Pravo ne može težiti efikasnosti u mjeri u kojoj je princip efikasnosti suprotan etičkim ciljevima, a etički aspekti imaju ključnu ulogu u porodičnom pravu.⁸ Osnovna ljudska prava ne mogu se jednostavno deducirati ekonomskom analizom.⁹ Upravo u toj grani prava trebalo bi se manje oslanjati na tradicionalni, tzv. dogmatski pristup, koji pravo sagledava s obzirom na normativne sadržaje pravnih tekstova (zakoni, presude)¹⁰. S druge strane, porodično pravo kao grana prava i naučna disciplina, s obzirom da se bavi osnovnim društvenim normama i vrijednostima, dublje utiče na temeljne principe društvenog poretka nego bilo koje drugo pravno područje.

2. Institut mirenja/posredovanja u zakonodavstvu Bosne i Hercegovine: historijski kontekst

Mirenje (engl. *conciliation*) i posredovanje (engl. *mediation*) načini su alternativnog rješavanja porodičnih sporova. Posredovanje je postupak kojim se stranama u sporu olakšava da same dođu do rješenja spora, tako da je davanje savjeta u ovom postupku isključeno. Umjesto toga, posrednik nastoji da pomogne stranama da dođu do zajedničkog razumijevanja spora te da svoje snage usmjere na izgradnju praktičnih i trajnih rješenja koja će biti primjenjiva u budućnosti.¹¹

---

⁸ U okviru važećeg austrijskog zakonodavstva koji regulira i oblast posredovanja, svi parovi u Austriji koji traže sporazumni razvod braka zakonski su obavezni da traže savjet o posljedicama razvoda za svoju maloljetnu djecu, i pred sudom to učine vjerodostojnim uz prilaganje dokaza, npr. dostavljanjem potvrde. Fokus u postupcima roditeljskog staranja trebalo da bude više orijentisan na potrebe djeteta, a interesi i dobrobit djeteta te ostvarivanje prava na kontakt bi trebalo da budu prioritetni.

U postupku obnavljanja dozvole za posredovanje posebno se vodi računa o poštovanju etičkih principa i pravila ponašanja posrednika (Etički kodeks posrednika, 2014) u ispunjavanju obaveza propisanih ovim zakonom i podzakonskim aktima, od strane posrednika. Ovim Etičkim kodeksom propisuje se posredniku primjena principa neutralnosti, nepristrasnosti, ravnopravnosti položaja stranaka, povjerljivosti, kvaliteta procesa uz profesionalan i dostojanstven način rada.

⁹ Grebo, "Osnovne postavke ekonomske analize prava", str. 471.

¹⁰ D. Vrban, *Sociologija prava, uvod i izvorišne osnove*. Zagreb : Golden marketing; Tehnička knjiga, 2006, str. 8.

¹¹ Dž. Duman i M. Izmirlija, "Alternativno rješavanje porodičnih sporova - Institut posredovanja i tumačenje člana 50. Porodičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine". *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, 2019, LXII, str. 618.

U pravnoj literaturi, neki autori prave razliku između porodičnog posredovanja u širem smislu i posredovanja pri razvodu braka kao porodičnog posredovanja u užem smislu. U okviru prvog pokušavaju se riješiti sukobi između članova porodice – kako onda kada su strane u sukobu odrasle osobe, tako i onda kada je strana u sukobu maloljetno dijete.¹²

Nije rijedak slučaj nerazumijevanja ovog instituta ili njegovog izjednačavanja sa drugim alternativnim metodama rješavanja sporova. Da bi tačno odredili šta je posredovanje, potrebno ga je dovesti u vezu sa drugim načinima rješavanja sporova i ukazati na njegovu specifičnost.¹³

Posredovanju nije cilj pravljenje bilo kakve dijagnoze niti strane analiziraju svoje ponašanje u prošlosti. Cilj je pokušati napraviti sporazum koji će biti primjenjiv u budućnosti. Posredovanje nije orijentirano na postizanje uvida u historiju konflikta kao ni na mijenjanje slike vlastite osobnosti strana što ga u velikoj mjeri čini različitim od terapijskog načina rješavanja problema. Tradicionalno poimanje terapije (eng. *therapy*), liječenja fokusira se na razumijevanje ličnog sukoba osobe ili mijenjanje njenih karakternih obilježja. Posredovanje je orijentirano ka interaktivnom odnosu, usmjereno je ka postizanju cilja i odvraća stranke od toga da budu ovisne o posredniku.¹⁴

Mirenje (eng. *conciliation*) predstavlja jedan od alternativnih načina rješavanja sporova koji sa posredovanjem (eng. *mediation*) dijeli određene zajedničke karakteristike. Oba ova procesa su usmjerena na identifikaciju spornih pitanja i iznalaženje opcija njihovog rješavanja, a sve u cilju postizanja prihvatljivog rješenja koji je odraz zajedničke volje stranaka u postupku. Na taj način, ovi postupci predstavljaju fleksibilno sredstvo rješavanja sporova.¹⁵ Istaknute karakteristike mirenja otklanjaju naprijed postavljenu dilemu izjednačavanja/razlikovanja mirenja od posredovanja. Posredovanje je postupak kojim se stranama u sporu olakšava da same dođu do rješenja spora, tako da je davanje savjeta u ovom postupku isključeno. Umjesto toga, posrednik nastoji da pomogne stranama da dođu do zajedničkog razumijevanja spora te da svoje snage usmjere na izgradnju praktičnih i trajnih rješenja koja će biti primjenjiva u budućnosti.¹⁶

---

¹² S. Bubić, “Ustanova porodičnog posredovanja u evropskom, njemačkom i domaćem pravu”. *Nova pravna revija*, 2011, br. 2, str. 16.

¹³ Dž. Duman, Posredovanje u porodičnom pravu, magistarska disertacija, Pravni fakultet Univerzitea u Sarajevu, 2007, str. 23-26

¹⁴ Ibid

¹⁵ Ibid

¹⁶ Ibid

Dok je mirenje usmjereno je na pravljenje ustupaka strana u sporu, posredovanje je zamišljeno kao postupak u kojem posrednik nastoji da optimizira potrebe strana, uzimajući u obzir njihova osjećanja i stvaranje drugačijeg okvira u kojem problem može biti sagledan.

U porodičnom pravu mirenje/pomirenje ima za cilj da pomiri razlike među supružnicima da bi postigle sporazum o pitanjima koja su predmet spora a posebno pitanja koja se odnose na zaštitu djeteta. Svrha posredovanja nije izmirenje supružnika i održavanja braka, ali može dovesti i do tog ishoda. Skoro je osamdeset godina od uvođenja instituta mirenja, kao postupka koji se vezuje za razvod braka, u bosanskohercegovačko porodično zakonodavstvo. Ako pratimo genezu razvoja porodičnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini institut mirenja je sadržan u Osnovnom zakonu o braku iz 1946. godine (u daljem tekstu: OZB), koji je institut mirenja vezao isključivo za razvod braka. Naime, u članu 80. OZB predviđen je “institut pomirbenog ročišta” u postupku razvoda braka. Navedeno posebno ročište održavano je pred predsjednikom vijeća parničnog suda, a provodilo se i kada je postupak za razvod braka pokrenut sporazumnim prijedlogom oba bračna druga.¹⁷

Na sličnim osnovama mirenje je bilo regulirano i Porodičnim zakonom SR Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: PZ SR BiH).¹⁸ Dok je prema OZB za mirenje bio nadležan sud, a mirenje provodio predsjednik vijeća, PZ SR BiH predviđao je da nadležnost u postupku mirenja ima organ starateljstva, odnosno centar za socijalni rad. Sudija, odnosno predsjednik vijeća, nije mogao postići ono što se od mirenja očekuje, već se zadržavao na pokušaju da izmiri bračne drugove, da oni pređu preko uzroka svojih nesporazuma, dok delikatnije i odgovornije zadatke nije mogao obaviti.¹⁹ Upravo složenost zadataka i osjetljivost sporova zahtijevala je interdisciplinarni pristup rješavanju, što je za posljedicu moralo imati spomenutu izmjenu nadležnosti sa suda na organ starateljstva, odnosno centar za socijalni rad.

Nakon potpisivanja Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini (Dejtonski sporazum), čiji sastavni dio je i Ustav Bosne i Hercegovine, porodično pravo regulirano je Porodičnim zakonima (Republika Srpska, donijela 2002. godine²⁰, Federacija Bosne i Hercegovine donijela 2005. godine²¹, a Distrikt Brčko Bosne i Hercegovine 2007. godine²²).

---

¹⁷ V. Bakić, *Porodično pravo u SFRJ*. Beograd: Savremena administracija, 1982, str. 199.

¹⁸ PZ SR BiH donesen je 9. jula 1979. godine, a stupio na snagu 9. januara 1980. godine.

¹⁹ N. Traljić i S. Bubić, *Porodično pravo, II izdanje*. Sarajevo: Magistrat, 2001, str. 83.

²⁰ Sl. glasnik RS, br. 54/2002, 41/2008, 63/2014 i 56/2019 - odluka US.

²¹ Sl. novine F BiH, br. 35/2005, 41/2005 - ispr., 31/2014 i 32/2019 - odluka US.

²² Sl. glasnik Brčko distrikta BiH, br. 23/2007.

Dok je PZ RS izvršio manje korekcije ranije važećih odredbi Porodičnog zakona iz 1979. godine, PZ FBiH uveo je posredovanje kao novo pojmovno određenje, kojim označava postupak koji se provodi u vezi s razvodom braka. Ipak, važno je naglasiti da su skoro istovjetne odredbe PZ FBiH (članovi 45–52) i PZ RS (članovi 57–64 PZ RS iz 2005. godine, odnosno članovi 56–63 PZ RS iz 2023. godine) koje se odnose na institut mirenja/posredovanja.

Za razliku od prethodna dva entitetska zakona, koja sadrže jasno različito terminološko opredjeljenje, PZ BD u svojim odredbama sadrži i mirenje i posredovanje, “uz uvažavanje njihovih različitih sadržaja”²³. Odgovor na pitanje kako se (terminološki) od mirenja došlo do posredovanja očito se ogleda u namjeri da se od ranije postojeći institut uredi na drugačiji način, uvažavajući odgovarajuće internacionalne standarde.

U odnosu na rješenja PZ SRBiH, gdje je mirenje bilo faza sudskog postupka, osnovna promjena ogleda se u činjenici da je mirenje/posredovanje izdvojeno iz sudskog, brakorazvodnog postupka, “te mu se daje karakter procesne pretpostavke”²⁴. Također, za razliku od ranijeg rješenja, kada je pokretač postupka mirenja bio sud, a organ starateljstva voditelj postupka, prema (n)ovim rješenjima, postupak pokreću braćni partneri.

Konačno, novost je i da član 45 stav 3 PZ FBiH predviđa mogućnost braćnih partnera koji nemaju djecu nad kojima ostvaruju roditeljsko staranje da podnesu zahtjev za posredovanje (fakultativno). Navedeno rješenje nije predviđeno ni “novim” ni “starim” PZ RS.

3. Obligatornost medijacije/posredovanja

Posredovanje²⁵ u bosanskohercegovačkom pravnom naslijeđu vezuje se za brakorazvodni postupak i obavezno je za braćne partnere koji imaju djecu nad kojom ostvaruju roditeljsko staranje. Pitanje obligatornosti medijacije je, tako, u središtu ekonomske analize prava, naročito kroz ocjenu kvaliteta određene pravne norme.

---

²³ Dž. Duman, “Instituti posredovanja u porodičnom zakonodavstvu BiH”. *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, 2009, LII, str. 73.

²⁴ Ibid.

²⁵ Uz uvažavanje terminoloških i/ili sadržinskih razlikovanja posredovanja/mirenja u porodičnim zakonima u Bosni i Hercegovini, u radu će se koristiti termin “posredovanje”.

S jedne strane, postoje stajališta prema kojima obaveznost narušava dobrovoljnost kao temeljni princip medijacije/posredovanja. Iz Preporuke broj R(98)1 Komiteta ministara državama članicama o porodičnoj medijaciji proizlazi da “medijacija ne bi trebalo, u načelu, da bude obavezna”. Međutim, stav je Evropskog suda za ljudska prava da obavezna medijacija nije zabranjena i da se njenim uvođenjem ne vrijeđa pravo na pristup sudu.²⁶

Stavovi koji ne podržavaju obaveznost²⁷ kao argumente navode: stvaranje sistema baziranog na dominaciji medijacije nad redovnim sudskim postupkom može ugroziti principe pravde, potom, kada medijacija ne urodi plodom, to generira dodatne troškove i dolazi do rasipanja resursa, kao i da tokom postupka medijacije može doći do zloupotrebe moći jedne strane, posebno ukoliko medijaciju vodi neiskusni ili nedovoljno obučeni medijator.²⁸

---

²⁶ *Za pro et contra* stajališta o posredovanju u porodičnim odnosima v. D. Palačković, “Dejudicijalizacija u oblasti porodično-pravnih odnosa – refleksija globalnog procesa na pravni sistem Republike Srbije”, U: *Dani porodičnog prava*. Mostar: Pravni fakultet Univerziteta “Džemal Bijedić”, 2020, str. 27.

²⁷ V. A. Mojašević, “Ekonomski analiza pojedinih rešenja iz Nacrta Zakona o posredovanju u rešavanju sporova”. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, 2014, god. 52, br. 66, str. 281-282.

²⁸ Posredovanje je orijentirano prema interaktivnom odnosu i postizanju cilja, te odvrća stranke od toga da budu ovisne o posredniku, a koji i ne donosi obavezujuće odluke, nego olakšava sam proces pregovaranja. Načela sadržana u Preporuci Vijeća Evrope No.R (98)1, o obiteljskom posredovanju podijeljena su u osam (I-VIII) dijelova. U drugom dijelu govori se i o osiguranju postojanja mehanizama koji bi omogućili postupke izbora, obuke i stručnosti posredovatelja, te postizanje i održavanje određenih standarda od strane posredovatelja. Uz navedenu Preporuku objavljen je i detaljan tekst pod naslovom Memorandum s objašnjenjima (*Explanatory memorandum*), a u kojem je posebno naglašena važnost stručnog usavršavanja posrednika, te njihova nepristranost i neutralnost. U trećem dijelu navedene Preporuke pod nazivom *Postupak posredovanja* navodi se da bi države trebale osigurati odgovarajuće mehanizme koji omogućavaju da se provodi postupak posredovanja u skladu sa principima koji slijede; posrednik je nepristrasan među strankama; posrednik je neutralan u pogledu ishoda postupka posredovanja;; posrednik poštuje gledišta stranaka i štiti jednakost njihovih pregovaračkih pozicija;posrednik nije ovlašten da nametne rješenje strankama; uslovi u kojima se odvija porodično posredovanje moraju garantovati privatnost; rasprave tokom posredovanja su povjerljive i ne mogu se koristiti naknadno, osim uz dogovor stranaka ili u slučajevima kada je to dopušteno prema nacionalnom pravu; posrednik treba, u odgovarajućim slučajevima, obavijestiti stranke o mogućnosti da koriste bračno savjetovanje ili druge oblike savjetovanja kao sredstvo za rješavanje svojih bračnih ili porodičnih problema; posrednik bi trebao posebno voditi brigu o dobrobiti i najboljim interesima djece, ohrabrivati roditelje da se usredotoče na potrebe djece, i podsjećati roditelje na njihovu primarnu odgovornost koja se odnosi na dobrobit njihove djece i potrebu da ih obavještavaju i savjetuju se sa njima; posrednik treba da obrati posebnu pažnju na to da li se nasilje dogodilo u prošlosti ili se može dogoditi među strankama u budućnosti, kakav bi to uticaj moglo imati na pregovaračke pozicije stranaka, te treba razmotriti da li je u ovim okolnostima postupak posredovanja primjeren; posrednik može dati pravne informacije, ali ne bi trebao davati pravne savjete. On ili ona treba, u odgovarajućim

S druge strane, u literaturi nalazimo primjere zakonodavstava koja su uvođenjem obavezne medijacije za određene civilne poslove napravila značajan korak ka rasterećenju sudova i povećanju efikasnosti rješavanja sporova. Iako obavezna medijacija izaziva određene kontroverze i debate, Mojašević ističe da je italijansko iskustvo pokazalo određene pozitivne rezultate, poput povećanja svijesti o značaju medijacije i njene popularizacije.²⁹

Ukoliko bismo proširili mogućnost alternativnog rješavanja porodičnih sporova i na druga pitanja (izvan brakorazvodnog postupka), valjalo bi raspraviti prednosti i nedostatke obligatornosti takvog postupka. Primjerice, u slučaju spora između roditelja o ostvarivanju roditeljskog staranja, zakonodavac u FBiH normira da odluku donosi sud u vanparničnom postupku. Čini se da bi porodično posredovanje bilo primjeren način rješavanja ovakvog spora ili nesporazuma. Dakle, bez vođenja sudskog postupka i donošenja presude, spor bi trebalo pokušati riješiti sporazumom roditelja ili roditelja i djeteta, uz pomoć treće, posebno obučene, neutralne i nezavisne strane.

Obavezno učestvovanje u postupku posredovanja u Bosni i Hercegovini nije se pokazalo kao najbolje rješenje. Neodazivanje na uredan poziv da učestvuju u postupku (uz neopravdanje izostanka), za posljedicu ima obustavljanje postupka posredovanja (član 49 PZ FBiH i slično čl. 59 PZ RS), a u konačnici i odbacivanje podneska za razvod braka. Tako će jedan bračni partner, neodazivanjem na poziv za posredovanje, rukovođen različitim motivima i razlozima, spriječiti drugog bračnog partnera da pokrene postupak za razvod braka.

Ovakvim uređenjem ustanove posredovanja, uz neodgovorno ponašanje jednog ili oba partnera, zakonodavac je ostavio prostor za povredu prava na pristup sudu. Da bi izbjegli da povrijede ovo pravo, sudovi postupaju suprotno zakonu: i onda kada je došlo do obustavljanja postupka posredovanja zbog izostanka bračnog partnera, postupaju po tužbi partnera koji je pristupio posredovanju i koji želi razvod.³⁰

---

slučajevima, obavijestiti strane o mogućnosti da se konsultuju sa advokatom ili drugim svrsihodnim stručnjakom.

²⁹ A. Mojašević, "(Judicial) Mediation in Italy and Serbia: Comparative Legal and Economic Analysis". *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, 2015, god. 54, br. 69, str. 108.

³⁰ Bubić, "Ustanova porodičnog posredovanja u evropskom, njemačkom i domaćem pravu", str. 26. Sudovi svjesno postupaju *contra legem*, kako bi spriječili povredu člana 6 stav 1 EKLJP.

4. Porodično posredovanje i usklađivanje sa ekonomskim ciljevima

Uobičajen način rješavanja sporova jeste sudski (parnični) postupak koji, *eo ipso*, podrazumijeva postojanje suprotstavljenih strana, dok je odluka suda obavezujuća.³¹ Postavka u kojoj sud rješava bezmalo sve porodične sporove odvodi nas daleko od stvarnog rješenja. Sudsko rješavanje podrazumijeva međusobnu konfrontiranost zahtjeva (neovisno o kojoj vrsti postupka je riječ), a ishod znači da je neko “uspio”. Svako rješenje koje ne podrazumijeva međusobnu saradnju, u sferi porodičnih odnosa, ne može biti dovoljno dobro rješenje.³²

Nesporno je da se među članovima/icama porodice ostvaruju složeni i specifični odnosi, koji zahtijevaju poseban senzibilitet kada im se pristupa. Porodični odnosi prikladni su za alternativno, izvansudsko rješavanje naročito zbog emotivne obojenosti, kompleksnosti te općenito posebnosti odnosa između članova porodice (pogotovo roditelja i djece).³³

Ekonomske prednosti³⁴ korištenja alternativnog rješavanja sporova, prilagođene posebnostima porodičnih odnosa su³⁵:

- 1) *Kontrola nad procesom i ishodom (smanjenje rizika)*. U postupku porodičnog posredovanja sudionici aktivno sudjeluju u kreiranju rješenja, dok u tradicionalnom sudskom postupku konačnu odluku donosi sudija. Također, posredovanje je fleksibilnije u pogledu disponiranja vremenom sudionika, dok su ročišta u sudskom postupku s malim stepenom (ili potpunim odsustvom) prilagodbe strankama.
- 2) *Brže rješavanje spora*. Dužina trajanja tradicionalnog sudskog postupka u Bosni i Hercegovini prioritetno je pitanje i ključni izazov. Bračni sporovi i sporovi iz odnosa roditelja i djece posebni su parnični postupci, u kojima se opća pravila parničnog postupka primjenjuju uz

---

³¹ Duman i Izmirlija, “Alternativno rješavanje porodičnih sporova - Institut posredovanja i tumačenje člana 50. Porodičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine”, str. 617.

³² Vidi više: Kovačević, “Obrazovanje djeteta i roditeljska autonomija – neriješena pitanja”, str. 281.

³³ Hrabar, D., i dr., *Obiteljsko pravo*. Zagreb: Narodne novine, 2021, str. 260.

³⁴ Naročito imajući u vidu principe efikasnosti i racionalnosti, jer ekonomisti govore da, s aspekta društva, ništa nije besplatno, a racionalan čovjek bira najekonomičniji put i najkorisniji tok djelovanja – parafrazirano, Z. Grebo, “Ekonomska analiza protiv filozofije prava (Ekonomska analiza – novi pristup razumijevanju prava).” *Godišnjak Pravnog fakulteta Sarajevu*, 1990, god. 38, str. 30.

³⁵ Npr. Three reasons why ADR may be mutually beneficial v. Shavell, S. „*Alternative dispute resolution: An economic analysis* (Discussion Paper No. 131)”. Harvard Law School, 1993, str. 2.

određena ograničenja. Tako je princip hitnosti specifičnost porodičnih sporova, u kojima se radnje preduzimaju hitno i u što kraćim rokovima (čl. 268 stav 3 PZ FBiH, čl. 79 PZ RS, čl. 245 stav 3 PZ BD).

3) *Smanjenje troškova.* Posjete advokatima smatraju se “ispravnim načinom reagovanja” na bračne konflikte, a postoji osjećaj da je “opasno” postupiti bez profesionalnog pravnog savjeta i sudskog nadzora.³⁶ Angažman advokata i plaćanje sudskih taksi u tradicionalnom sudskom postupku, nerijetko, samo su dodatni balast članovima porodice koji prolaze kroz krizu (promjenu) u svom funkcioniranju.

4) *Smanjenje emocionalnih troškova.* Porodični spor za sobom nosi mnoštvo bolnih emocija koje pogađaju sve članove porodice, dok porodično posredovanje predstavlja mehanizam koji težište stavlja na budućnost.³⁷ U sudskom postupku se strasti, ogorčenost i uzajamno optuživanje intenziviraju, što može imati pogubne posljedice.³⁸ Pritom, porodično posredovanje kreira pozitivno okruženje za rad. Izražavanje mišljenja i razumijevanje teku prirodnije, naročito kada u postupku sudjeluju djeca. Na taj način može se adekvatnije realizirati i djetetovo pravo da bude saslušano, koje predstavlja i konvencijski standard (član 12 Konvencije o pravima djeteta). Djeca, kao nosioci specifičnih prava, dobijaju mogućnost da neposrednije učestvuju u svijetu koji ih okružuje, svijetu koji često donosi odluke za njih, u njihovo ime, na osnovu njihovih “interesa”.³⁹ Uz sve napore, sudsko okruženje za djecu može djelovati napadno i ugrožavajuće.

5) *Zaštita privatnosti i lakše savladavanje etičkih izazova.* Uprkos tome što zakonske odredbe o porodičnim sporovima nalažu isključenje javnosti u cilju zaštite privatnosti (primjerice, čl. 277 PZ FBiH), nesporno je da je porodično posredovanje postupak koji bi omogućio veći stepen diskrecije sudionicima.

---

³⁶ S. Roberts, “Mediation in family disputes”. *Modern Law Review*, 1983, god. 46, br. 5, str. 553.

³⁷ Dž. Duman, “Modeli posredovanja”. *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, 2012, god. LV, str. 135.

³⁸ *Ibid.*, str. 136.

³⁹ M-F. Lucker-Babel, “The right of the child to express views and to be heard: an attempt to interpret article 12 of the UN Convention on the rights of the child”. *International Journal of Children's Rights*, 1995, br. 3–4, str. 403.

Specifični etički izazovi proizlaze iz prirode porodičnih odnosa, pa u literaturi nalazimo široke rasprave o etičkim standardima i etičkom kodeksu za medijatore. Tako, autorica Sarah Childs Grebe analizira kako osnovni principi profesionalne etike, poput autonomije, dobročinstva, nenanošenja štete i pravde, oblikuju etičko ponašanje medijatora prema klijentima.⁴⁰ Navedena rasprava obuhvata izazove u održavanju autonomije klijenata, poštovanju njihovih prava na donošenje odluka, te izbjegavanju paternalističkog pristupa koji bi mogao narušiti ravnotežu u procesu medijacije.

6) *Rasterećenje pravosuđa i dejudicijalizacija.* Duže vremena u porodičnom pravu primjetna je tendencija “izlaska iz okrilja sudova”⁴¹. Izlazak iz okrilja sudova, istina, ne nameće samo porodično posredovanje kao jedini ispravan način rješavanja spora. U uporednom pravu nalazimo primjere tzv. privatnog razvoda braka (razvod koji je u nadležnosti javnog bilježnika/notara, najčešće kada među partnerima postoji sporazum).⁴²

Navedena tendencija izlaska iz okrilja sudova manifestirana je kroz pojavu alternativnog načina rješavanja sporova (porodično posredovanje). Kada postoje djeca, krajnji cilj medijacije je redefinjiranje porodičnih odnosa kako bi se zaštitio najbolji interes djeteta, budući da roditelji koji nisu više u braku ili vanbračnoj zajednici i dalje treba da sarađuju oko podizanja djece i unapređivanja odnosa s njima. Iako je bilo potrebno dugo vremena za to, postignut je konsenzus o tome da sudsko rješavanje u tradicionalnoj parnici nije prikladno za porodične sporove. Sudski postupci gotovo uvijek doprinose povećanju emocija. Strasti, ogorčenost i uzajamno optuživanje se još više intenziviraju što za već komplicirane i teške porodične sporove može imati pogubne posljedice. Pored toga, upravo to pojačavanje emocija ide na štetu pojedinaca, u prvom redu djece, koji ne moraju u formalnom smislu biti “stranke” u porodičnom sporu, ali su najugroženiji jer na njih posljedice spora utječu u najvećoj mjeri.

---

⁴⁰ S. Childs Grebe, “Ethics and the professional family mediator”. *Mediation Quarterly*, 1992, god. 10, br. 2, str. 157.

⁴¹ Vidi: G. B. Kovaček-Stanić i S. O. Samardžić “Da li (porodično) pravo štiti porodicu?” Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, 2021, br. 1, str. 29-31.

⁴² Tako, prije donošenja Porodičnog zakona Republike Srpske iz 2023. godine, predložen je tzv. notarski razvod braka, alternativa koju je predložila Notarska komora RS, koja je podrazumijevala da i notari u RS-u mogu razvesti brak, nije uvrštena u PZ RS. Inicijativa je bila da se kroz novi Porodični zakon notarima u Republici Srpskoj omogući da razvode brakove kada između supružnika postoji sporazum, pravdajući to uštedom vremena i skraćivanjem procedure.

Porodični sporovi, za razliku od svih ostalih, najviše se odražavaju na društveni i lični identitet osobe.⁴³ Ti sporovi utiču kako na identitet pojedinaca u sporu tako i na identitet porodice koja predstavlja društveni, ekonomski i sistem međusobnih odnosa.

Razvod braka ne povlači samo pitanje neslaganja ili konflikta među bračnim partnerima, tim su konfliktom neminovno obuhvaćeni i drugi članovi: djeca, djedovi/bake i drugi srodnici čije razumijevanje i doživljavanje konflikta te njegovih posljedica je sigurno drugačije od bračnih drugova koji žele okončanje njihove veze.⁴⁴ Tome treba dodati i promjene koje su se desile u poimanju same porodice. Shvatanje porodice, kao nuklearne zajednice koju čine roditelji i djeca uveliko se promijenilo. Danas je krug srodnika koji porodicu čini širi, a prava koja ti srodnici imaju priznata su i zakonodavstvima pojedinih država, ali i internacionalnim dokumentima.⁴⁵

5. Zaključak

Medijacija kao alternativni način rješavanja porodičnih sporova smanjuje finansijske i emocionalne troškove, ubrzava postupak te omogućava privatniji i manje konfliktan način rješavanja nesuglasica među članovima porodice. Iako ekonomski pristup naglašava efikasnost i smanjenje troškova, princip zaštite najboljeg interesa djeteta mora biti ključni preduvjet za primjenu takvog pristupa u porodičnom pravu.¹

Uporedna iskustva, uključujući bosanskohercegovačko, pokazuju da obavezna medijacija može biti korisna za smanjenje opterećenja pravosudnog sistema, ali također dovodi u pitanje temeljni princip dobrovoljnosti koji je nužan za uspješan medijacijski postupak. Stoga, kombinacija fleksibilnosti i obaveznosti, u zavisnosti od tipa spora i uključenih strana, može donijeti najbolje rezultate. Neophodno je prilagoditi zakonski okvir širem korištenju medijacije, uz obaveznu poštovanja etičkih standarda i afirmiranje prava svih učesnika postupka.

Alternativni načini rješavanja sporova, uzimajući u obzir ekonomske parametre troškova i najbolji interes djeteta, predstavljaju ključnu priliku za unapređenje porodičnog pravnog sistema, jer omogućavaju efikasnija, manje konfliktna rješenja koja smanjuju opterećenje pravosudnih institucija i štite dugoročne interese djece. U nedostatku tačnih pokazatelja uspješnosti

---

⁴³ Dž. Duman, Posredovanje u porodičnom pravu, magistrarska disertacija, Pravni fakultet Univerzitea u Sarajevu, 2007, str.2

⁴⁴ Ibid

⁴⁵ Ibid

posredovanja/mirenja u porodičnopравnim sporovima, u Bosni i Hercegovini, buduća istraživanja ponudila bi jasnije smjernice za unapređenje ovog instituta a time i dala sliku njegove ekonomske efikasnosti/neefikasnosti.

Literatura

1. Bakić, V. *Porodično pravo u SFRJ*. Beograd: Savremena administracija, 1982.
2. Becker, G. S. *A Treatise on the Family*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1981.
3. Bubić, S., "Ustanova porodičnog posredovanja u evropskom, njemačkom i domaćem pravu". *Nova pravna revija*, 2011, br. 2, str. 16-29.
4. Childs Grebe, S. "Ethics and the professional family mediator". *Mediation Quarterly*, 1992, god. 10, br. 2, str. 155-166.
5. Duman, Dž. *Posredovanje u porodičnom pravu*, magistarska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, 2007.
6. Duman, Dž. "Institut posredovanja u porodičnom zakonodavstvu BiH". *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, 2009, LII, str. 71-91.
7. Duman, Dž. "Modeli posredovanja". *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, 2012, god. LV, str. 135-146.
8. Duman, Dž., i Izmirlija, M. "Alternativno rješavanje porodičnih sporova - Institut posredovanja i tumačenje člana 50. Porodičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine". *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, 2019, LXII, str. 613-626 <https://www.pfsa.unsa.ba/pf/biblioteka/godisnjak/> (posjećeno 20. 11. 2024)
9. Duraković, A., i Alihodžić, J. "Privatni razvod braka u Europskoj uniji i mogućnost njegovog priznanja u Bosni i Hercegovini". U: *Dani porodičnog prava*. Mostar: Pravni fakultet Univerziteta "Džemal Bijedić", 2023, str. 92-108.
10. Frank, R. H. *Choosing the Right Pond: Human Behavior and the Quest for Status*. New York: Oxford University Press, 1985.
11. Grebo, Z. "Ekonomska analiza protiv filozofije prava (Ekonomska analiza – novi pristup razumijevanju prava)." *Godišnjak Pravnog fakulteta Sarajevu*, 1990, god. 38, str. 27-32.
12. Grebo, Z. "Osnovne postavke ekonomske analize prava". *Pregled: časopis za društvena pitanja*, 1989, br. 6-7, str. 463-472.
13. Hrabar, D., i dr., *Obiteljsko pravo*. Zagreb: Narodne novine, 2021.
14. Kovaček-Stanić, G. B., i Samardžić, S. O. "Da li (porodično) pravo štiti porodicu?" *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 2021, br. 1, str. 25-45. <https://doi.org/10.5937/zrpfns55-30403> (posjećeno 10. 11. 2024)
15. Lazarević, A. P. *O državnoj intervenciji u porodičnim odnosima*. Beograd: Izdavačka knjižarnica Gece Kona, 1927.
16. Lucker-Babel, M.-F. "The right of the child to express views and to be heard: an attempt to interpret article 12 of the UN Convention on the rights

- of the child”. *International Journal of Children's Rights*, 1995, br. 3-4, str. 391-404.
17. *Margaletić*, Child-friendly family mediation. International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts. SGEM 2017. Conference Proceedings br. 1(2017), 315, 323.
  18. *Margaletić*, Prava djeteta u obiteljskoj medijaciji, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, br. VIII, (2017), 151, 157.
  19. Mather, L., Mediation and the transformation of family law. In M. G. Coombs & E. R. Wright (Eds.), *Family law in a changing world* (pp. 205-224). Routledge, 2015.
  20. Milić, A. *Sociologija porodice: kritika i izazovi*. Beograd: Čigoja štampa, 2007.
  21. Mojašević, A. “Ekonomska analiza pojedinih rešenja iz Nacrta Zakona o posredovanju u rešavanju sporova”. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, 2014, god. 52, br. 66, str. 257-274.
  22. Mojašević, A. “(Judicial) Mediation in Italy and Serbia: Comparative Legal and Economic Analysis”. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, 2015, god. 54, br. 69, str. 93112.
<https://www.prafak.ni.ac.rs/files/zbornik/sadrzaj/zbornici/z69/05z69.pdf>
(posjećeno 19. 11. 2024)
  23. Mnookin, R. H., & Kornhauser, L., Bargaining in the shadow of the law: The case of divorce. *The Yale Law Journal*, 88(5), 950–997, 1979.
  24. Palačković, D. “Dejudicijalizacija u oblasti porodično-pravnih odnosa – refleksija globalnog procesa na pravni sistem Republike Srbije”. U: *Dani porodičnog prava*. Mostar: Pravni fakultet Univerziteta “Džemal Bijedić”, 2020, str. 25-41.
  25. Ponjavić, Z. i Vlašković, V. *Porodično pravo, VII izdanje*. Beograd: Službeni glasnik, 2022
  26. Roberts, S. “Mediation in family disputes”. *Modern Law Review*, 1983, god. 46, br. 5, str. 537557.
  27. Scott, E. S., & Scott, R. E., *Marriage as a Relational Contract*. *Virginia Law Review*, 84(7), 1225–1335, 2008.
  28. Shavell, S. „*Alternative dispute resolution: An economic analysis* (Discussion Paper No. 131)”. Harvard Law School, 1993.
  29. Traljić, N., i Bubić, S. *Porodično pravo, II izdanje*. Sarajevo: Magistrat, 2001.
  30. Vodinelić, V. *Građansko pravo. Uvod u građansko pravo i opšti deo građanskog prava*, IV izdanje. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu; Službeni glasnik, 2020.
  31. Vrban, D. *Sociologija prava, uvod i izvorišne osnove*. Zagreb: Golden marketing; Tehnička knjiga, 2006.

Propisi

- Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, *Sl. novine FBiH*, br. 35/2005, 41/2005 - ispr., 31/2014 i 32/2019 - odluka US.
- Porodični zakon Republike Srpske, *Sl. glasnik RS*, br. 17/2023.

- Porodični zakon Republike Srpske, *Sl. glasnik RS*, br. 54/2002, 41/2008, 63/2014 i 56/2019 - odluka US.
- Porodični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, *Sl. glasnik Brčko distrikta BiH*, br. 23/2007.